

This is an electronic reprint of the original article. This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Essän som genre - balans mellan det personliga, kunskap och eftertanke

Palmgren, Ann-Charlotte

Published in:
Finsk Tidskrift

Published: 01/12/2023

Document Version
Final published version

Document License
Publisher rights policy

[Link to publication](#)

Please cite the original version:

Palmgren, A.-C. (2023). Essän som genre - balans mellan det personliga, kunskap och eftertanke. *Finsk Tidskrift*, (6), 5-7. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe202402207920>

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Essän som genre – balans mellan det personliga, kunskap och eftertanke

Det är december när numret utkommer och höstens bokmässor är förbi. En litterär genre som även i år var synlig i förlagens bokhögar och i scenprogrammen var essäerna. I fjol medverkade jag i ett scenprogram med rubriken ”Essäkonsten mår bra!” vid Helsingfors bokmässa och fortfarande har jag inget att invända. Vart tredje år ordnas Hans Ruin-essätävling för att uppmärksamma essäistik. Tävligen som arrangerats sedan 2003, inledningsvis av Svenska Kulturfonden för att år 2021 tas över av Tidskriftscentralen rf., är ett samarbete med de finlandssvenska kulturtidskrifterna där *Finsk Tidskrift* ingår. Det är glädjande att tidskriften dessutom får vara en av flera parter som håller essäistiken levande också utanför tävlingens tids- och regelramar. Ett stort tack till samtliga skribenter som skickar in sina texter och jag vill uppmana alla läsare att överväga att skicka sitt essämanuskript till oss.

Detta nummer innehåller fyra essäer av varierande form och tematik. På hemsidan för Hans Ruin-tävlingen finner jag följande träffsäkra beskrivning:

Essän är stilistiskt njutbar. Mer personlig än den ordinära vetenskapliga prosan, mer lärd än den rena skönlitteraturen och mer eftertänksam än den utpräglade journalistiken.

Denna beskrivning är något som jag gärna tar till mig i arbetet som chefredaktör. Samtidigt har jag även professor Clas Zilliacus ord, från verket *Finlands svenska litteraturhistoria II. Andra delen*:

1900-talet, i minne när han beskriver hur essän som genre kännetecknas av det förvandlingsdugliga och uppfinningsrika. Förutom ett flertal recensioner av vetenskapliga verk, innehåller numret även fyra essäer med vitt skild tematik och stilistik.

Numret inleds med en essä av Mona Birgitta Livholts. Vid en första anblick av rubriken kan essän te sig handla om utmattning och hoppfullhet, men det stannar inte där. Underrubriken ger en fingervisning att essän också berör det post-antropocentriska, det vill säga tiden bortom människocentrerade förståelser. Något som utmärker essän är att den också använder ett post-antropocentriskt sätt att skriva där också frågor om kunskapsproduktion blir blottlagda. Med sig genom texten bär Livholts kroppsminnen av det visuella, ljudliga och ljus och essän är rikt illustrerad av skribentens egna fotografier. För att diskutera utmattning och hoppfullhet tänker och skriver Livholts *med* vatten, vilket också tar sig uttryck i att hon ser essän som en vågrörelse – förvandling och förnyelse är starkt närvarande i essän.

Efter första essän följer två essäer som har litteratur och författarskap gemensamt. Förutom att litteraturtematiken är gemensam präglas de också av essäns möjlighet till eftertänksamhet. De diskuterar och introducerar läsaren till författare och samtidigt berättar de något om samhällsfrågor och världssyner.

I numrets andra essä inleder Sven-Johan Spånberg med en kort introduktion till beatlitteraturens genombrott kring 1960 och särskilt några författare och romaner som förknippas med beatlitteraturen. Genom författaren John Rechy och hans verk *Night City*, som är en av dessa beatromaner, drar Spånberg upp spår tillbaka till författaren James Thomson (1834–1882). Därpå följer en ingående beskrivning och diskussion, dels om Thomsons liv, dels om hans författarskap, vilka förstås sammanflätas. Det är inte endast Rechys titel på romanen *Night City* och Thomsons titel på dikten *The City of Dreadful Night* som påminner om varandra. En gemensam nämnare som Spånberg diskuterar är deras gestaltning av det ödsliga, isolerade och djupt mörka.

Medan Spånberg tar sig an engelskspråkiga författare och litteratur koncentrerar sig Panu Petteri Höglund på sovjetiska författare och litteratur i sin essä. För att vara mer specifik diskuterar Höglund landsbygdsprosaisterna Fjodor Abramov, Valentin

Ovetjkin, Valentin Rasputin, Vasilij Sjuksjin, Viktor Astafjev, Boris Mozjajey, Sergej Zalygin, Vladimir Solouchin, Jevgenij Nosov och Vasilij Belov. Samtidigt som genomgången av dessa är noggrann, ger Höglund också en inblick i sovjettiden och senare. Landsbygdsprosaisterna diskuteras i förhållande tillvarandra men även i vidare perspektiv och i relation till strömmande ideologier och politik.

Den fjärde essän är en omarbetad version av en text från en annan genre, föreläsningen. Edvard Johansson har utvecklat sin föreläsning från när han installerades som professor i nationalekonomi, till en essä. I essän frågar sig Johansson vart nationalekonomin är på väg genom att diskutera gränser och uppluckrandet av gränser mellan nationalekonomi och andra samhällsvetenskaper, mellan nationalekonomi och medicinsk forskning eller pedagogisk forskning, för att nämna några exempel som förekommer i essän. Frågor om möjlighet och omöjlighet till tvärvetenskap samt metodik diskuteras i essän genom specifika studier som publicerats i högt rankade tidskrifter.

Med numret önskar vi ett gott slut på året och ett gott nytt år. Vi återkommer år 2024 med ett temanummer som bygger på Granskarens kulturseminarium kring kultur- och samhällsvetenskapliga perspektiv på djur.

Ann-Charlotte Palmgren

Åbo, 13.II.2023